

POLI DE PRODUCȚIE AI ROMANULUI ROMÂNESC (1901-1932): REȚELE EDITORIALE ȘI FORME DE CANONIZARE

**Alex GOLDIȘ, Cosmin BORZA, Daiana GÂRDAN,
Emanuel MODOC, David MORARIU, Dragoș VARGA**

Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca, Facultatea de Litere
Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu, Facultatea de Litere și Arte
Institutul de Lingvistică și Istorie Literară „Sextil Pușcariu” al Academiei Române

Babeș-Bolyai University of Cluj-Napoca, Faculty of Letters
Lucian Blaga University of Sibiu, Faculty of Letters and Arts
Sextil Pușcariu Institute of Linguistics and Literary History of the Romanian Academy

Personal e-mails: al3xgoldis@gmail.com, cosmi_borza@yahoo.com, alexandra.gardan@gmail.com,
ermodoc@gmail.com, david.morariu@ulbsibiu.ro, dragos.varga@ulbsibiu.ro

PRODUCTION CENTERS OF THE ROMANIAN NOVEL (1901-1932): EDITORIAL NETWORKS AND CANONIZATION PROCESS

The following study employs a quantitative analysis of the Romanian novelistic production from the period 1901-1932. By using the literary corpus developed by the research project ASTRA Data Mining. The Digital Museum of the Romanian Novel 1901-1932, implemented by ASTRA National Museum Complex, this paper focuses on the secondary canonical writers (with their “b-sides and rarities”), the novelists’ origins, the abundance and the geographical nodes of production, in order to investigate the dynamic relation between national cultural centers and their respective editorial networks, as well as the mechanisms of canonization within the Romanian novel of the period.

Keywords: Novelistic production, Romanian Novel, Romanian literature, Quantitative analysis, Literary cartography.

Decupajul 1901-1932 rămâne unul dintre cele mai interesante intervale ale evoluției romanului românesc, în măsura în care acum se cristalizează principalele genuri și subgenuri, dar au loc și dezbateri substanțiale cu privire la căile de dezvoltare a romanului.¹ E epoca în care se dispută formule sau modele narative (creație și analiză, balzacianism și proustianism), dar mai ales se fac primele bilanțuri cu privire la originea și consistența genului. O analiză cantitativă asupra acestei perioade este menită să scoată din folclor și să testeze câteva afirmații și diagnoze critice puțin contestate în istoria literaturii române.²

Unul dintre cele mai provocatoare studii asupra romanului românesc până azi, punct de intersecție al tuturor dezbaterilor despre romanul românesc în epocă, îi aparține lui Mihail Ralea. În cele doar câteva pagini ale eseului „De ce nu avem roman”, Ralea realizează o radiografie complexă a genului din cel puțin trei puncte de vedere: al producției, al genezei/evoluției și al axiologiei. În ceea ce privește considerațiile cu privire la productivitatea romanului în epoca vizată, datele statistice par să-i dea dreptate măcar parțial eseistului interbelic: „Înainte de Primul Război Mondial, nuvela și schița au fost genurile preferate ale scriitorului român”.³

Dacă această afirmație e greu de probat în absența unor date care să releve preponderența genului scurt asupra romanului, în schimb, al doilea versant al afirmației lui Mihail Ralea este confirmat statistic: „după război, cu o tenacitate conștientă, toată lumea s-a îndreptat spre roman”.⁴ Într-adevăr, faptul că numărul romanelor apărute în intervalul 1901-1918 este mai mic decât cel al romanelor apărute în doar 6 ani, în perioada 1919-1926 inclusiv (așadar, înainte de apariția eseului lui Ralea) confirmă efervescența constatată intuitiv de critic.

Tocmai creșterea productivității (chiar dacă nu neapărat spectaculoasă sau nu la intensitatea din deceniile patru și cinci ale secolului XX) face și mai problematică afirmația principală a articolului, care îmbină criteriul istoric-morfologic cu cel valoric: nu avem roman, consideră Ralea pe urmele lui Thibaudet, în măsura în care ne-a lipsit epopeea în favoarea baladei, argument ranforsat de absența unei clase burgheze bine consolidate (și a publicului feminin instruit).⁵ Afirmația a părut cu atât mai curioasă cu cât, fără a lua în calcul romanele epocii precedente, doar primul sfert al secolului XX contabilizează un număr considerabil de romane importante: *Șoimii* (1904), *Neamul Șoimăreștilor* (1915), *Strada Lăpușneanu* (1921) ale lui Sadoveanu, *Ion* (1920) și *Pădurea spânzuraților* (1922), Hortensia Papadat-Bengescu tipărise *Sfinxul* (1920), *Femeia în fața oglinzii* (1921), *Balaurul* (1923), *Fecioarele despletite* (1926); Henriette Yvonne Stahl publicase *Voica* (1924); apăruseră, apoi, *La Medeleni* (1925; 1926), *Domnișoara din strada Neptun* (1921) și *Omul descompus* (1925) de Felix Aderca. Tendința de apariție a unor romane reținute de conștiința publică continuă și după depășirea „pragului simbolic” marcat de articolul-rechizitoriu al lui Ralea, cu *Concert din muzică de Bach* (1927), Hortensia Papadat-Bengescu, *Întunecare* (1927), Cezar Petrescu, *Ciuleandra* (1927), Liviu Rebreanu, *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război* (1930), Camil Petrescu, *O moarte care nu dovedește nimic* (1931), Anton Holban, *Nunta domniței Ruxanda* (1932), Mihail Sadoveanu, precum și romanul lui Eliade, *Isabel și apele Diavolului* (1930). Nu în ultimul rând, intervalul cuprinde *Răscoala* (1932) lui Rebreanu.

Așadar, la o privire mai atentă, nu numai că productivitatea genului crește – iar tendința continuă (între 1927 și 1932 se publică 144 de romane) –, dar evoluția lui pare să infirme diagnosticele cele mai influente ale epocii. O analiză sumară a romanelor canonice sau care tind să iasă treptat din canon (*shadow canon*, în concepția lui David Damrosch⁶), menționate anterior, demonstrează că mediul predilect reflectat de roman e cel burghez. În consecință temerile lui Ralea că „romanul nostru întârzie” pentru că „individul nu e încă complet detașat de mediu”, dublate de cele ale lui Lovinescu din aproximativ aceeași perioadă conform cărora literatura română e sufocată de imaginarul rural⁷, sunt nefondate: cu excepția unora dintre prozele sadoveniene, a două dintre romanele lui Rebreanu sau a *Voicai* Henriettei

Yvonne Stahl, imaginarul romanelor consacrate ale perioadei e prin excelență burghez și plasat în mediul urban.

Mai interesant e, însă, întregul portret-robot al romanelor canonice apărute în acest interval, așa cum se detașează el din confruntarea fișelor celor 22 de romane „supraviețuitoare” menționate mai sus. Fără a formula atât de stringent întrebarea lui Franco Moretti din *The Slaughterhouse of Literature*⁸ cu privire la ce trăsături formale asigură rezistența în timp a unor romane în detrimentul altora, o schiță sumară a canonizării romanului în acest interval cuprinde următoarele caracteristici: el este publicat în proporție covârșitoare la o editură bucureșteană (doar *Întunecarea* lui Cezar Petrescu apare la Craiova), acțiunea se petrece în mediul citadin (cu doar patru excepții), personajul provine de obicei din mediul burghez (cu 5 excepții), este bărbat (cu un scor de 15 la 7), iar dominantă este persoana a III-a narării (exceptând două cazuri).

O investigație cantitativă relevantă nu se rezumă, firește, la inventarierea caracteristicilor „vârfurilor”, ci implică analiza întregului corpus de texte,⁹ care relevă backgroundul semnificativ din care se desprind romanele canonice.

***B-sides* (romane necunoscute relevante)**

Dacă instabilitatea este, foarte probabil, termenul cel mai la îndemână pentru a reda imaginea câmpului literar românesc și situația pieței de carte din primele decenii ale secolului al XX-lea, o discuție despre „marele necitit”¹⁰ al lui Margaret Cohen sau despre „rivalii”¹¹ lui Franco Moretti ar putea atrage atenția prin exercițiul de decontextualizare pe care l-ar impune. Dată fiind absența unei rețele consolidate de scriitori ale căror romane să se bucure de interesul constant din partea publicului vremii, rămâne validă o întreagă serie de direcții de analiză a romanelor care, dincolo de lipsa unui ecou în epocă, nu au beneficiat nici de o recuperare din partea criticii și a istoriei literare. Fiindcă, în ciuda faptului că în foarte multe dintre cazuri romanele au fost scrise sub impulsul unor factori mai degrabă extraliterari (de ordin social sau politic, pe seama cărora poate fi pus și tezismul romanelor), multe dintre acestea ar merita astăzi o (re)vizitare. Iar un asemenea demers de recuperare poate avea în vedere tocmai relevarea încercărilor de transpunere la nivelul textului literar a principalelor trenduri ale perioadei sau chiar convingerile de ordin ideologic ale scriitorilor.

Fără a insista prea mult pe enunțarea criteriilor de selecție, important de reținut este că, în cele ce urmează, nu propunem un exercițiu de analiză în scop rectificator a modului în care au fost sau nu receptate anumite romane publicate la începutul secolului trecut, ci o trecere în revistă a câtorva dintre titlurile care atrag atenția prin tematica abordată, prin modul în care sunt

construite și redade spațiile în care este plasată trama, prin artificiile de ordin formal, prin încadrarea generică sau chiar prin perspectiva din care se raportează la încadrarea generică și la modelele/trăsăturile unor subgenuri populare în perioada respectivă.

Un prim roman demn de reținut îi aparține Smarandei Gheorghiu, *Băiatul mamei* (1920), o continuare a prozei *Fata tatii* (1912). În ciuda faptului că nu se remarcă prin originalitatea stilului sau a tramei, romanul poate constitui punctul de plecare al unei discuții despre feminism în literatura română de la începutul secolului al XX-lea. Ceea ce suscită interesul este preeminența atitudinii militante feministe, care, cum subliniază Daiana Gârdan¹², caracterizează în epocă mai degrabă activitatea publicistică a autoarelor decât creația lor literară. Iată unul dintre fragmentele ce redau vădit întregul sistem de convingeri care ancorează ideologic discursul:

„Educația copiilor, asistența publică, educația artistică, care înalță și înobilează sufletele, cum și multe altele din funcțiunile statului, pot fi date cu încredere femeii și socotesc că ea s-ar face demnă de orice serviciu, mai ales dacă i se va da aceeași instrucție și în fața legii civile, se va ridica din locul ce i s-a rezervat, loc de incapabilă și de inconstientă, rămânând până azi trecută la un loc cu epilepticii și cu nebunii!”¹³

De remarcat sunt și *La 18 ani* (1921), *Diplomatul, tăbăcarul și actrița* (1926), *Fundătura Cimitirului No. 13* (1932) și *Horoscop* (1932), semnate de F. Lorian, Carol Ardeleanu, Tudor Teodorescu-Braniște, respectiv I. Peltz. Ținând cont de mediul în care este plasată acțiunea și de influența sa proeminentă asupra evoluției protagoniștilor, cele patru proze pot fi catalogate drept romane ale mahalalei (toate împărtășind și apetența pentru descrierile pitorești ale spațiilor de la periferie). Un studiu de caz interesant poate fi dezvoltat prin evaluarea romancierilor menționați drept „rivali” ai lui F. Aderca (cel din *Domnișoara din strada Neptun*, 1921). De exemplu, de la modul în care Teodorescu-Braniște și Lorian zugrăvesc mahalaua, conferindu-i statutul unui microunivers în care obiceiurile comunității și conduita personajelor capătă alte conotații și sunt într-o manieră diferită percepute („[d]ar la mahala, în mijlocul prostimii, legendele prind...”¹⁴ sau „[c]um lucră imaginația oamenilor, mai ales a femeilor de pe la mahalale”¹⁵) și până la răspunsul pe care Aderca îl formulează întrebării „[e]ste mahalaua o dependență?”, există o mulțime de particularități ale acestui spațiu „pestrit” pe care romanele amintite le aduc în prim-plan.¹⁶ Răspunsul lui Aderca merită consemnat, întrucât atrage atenția asupra rolului de organism social generativ atribuit mahalalei, spațiu ce asigură, prin mecanismele sale de producție, echilibrul social și economic:

„Mahalaua este organul reproductiv al orașului. Aici

se înmulțesc orășeniile și câinii. Aici sunt meseriașii, lucrătorii de fabrici, servitorii, spălătoresele și poeții [...]. Orașul propriu-zis nu face decât să consume. Toate marile începuturi, de aici, de la mahala pornesc: cântecele, cuvintele cu haz și bolile”.¹⁷

Mai mult, maniera naturalistă în care Ardeleanu urmărește cu minuțiozitate procesul degradării personajelor este anticipată încă din primele pagini ale romanului, care descrie nu doar atmosfera și decorul spațiilor marginale, dar și mecanismele de funcționare din interiorul acestei lumi:

„Pe câmpul acesta al murdăriei, muștelor și țânțarilor, cioburile de sticlă, spărturile de farfurii, vasele și tinichelele aruncate pretutindeni, strălucesc în raza soarelui ca briliante într-un țesut de preț. [...] Grupe răzlețe de câte doi-trei oameni pătează câmpul, în marginea cea mai înaintată a gunoiului, proaspăt cărat de vagonete [...]. Și oamenii aceștia, plecați de mijloc, cu capul în pământ, cu ochii mari, de parcă ar fi căutători de aur, băgători de seamă, răscolesc cu mâinile gunoaielor, fără nicio altă preocupare decât aceea de a găsi cârpe, oase, fiare, nasturi și orice alt lucru pe care să-l poată folosi pentru ei sau să câștige ceva, vânzându-l”.¹⁸

Pot fi, așadar, selectate (pe baza unui exercițiu de *close reading*) și dezbătute o mulțime de fragmente ce redau specificitatea periferiei ca spațiu predilect al desfășurării acțiunii. Diferența dintre *Domnișoara din strada Neptun* și romanele alese pentru analiză (diferență care justifică, în fond, și „supraviețuirea” celui dintâi) transpare, fapt evident și numai după o confruntare a datelor din *DCRR-1*, la nivelul modalității de consemnare ori de redare a mediului, respectiv la nivelul manierei în care sunt conturate și individualizate personajele ce aparțin mahalalei.¹⁹

Tot urmând criteriul încadrării generice se pot distinge și romanele considerate în *DCRR-1* științifico-fantastice sau, mai exact, primele încercări de roman științifico-fantastic. Pe lângă romanul deja menționat al lui N. Rădulescu-Niger, arhiva digitală a romanului românesc din perioada 1901-1932 propune și alte romane (pseudo)științifico-fantastice.²⁰ Dintre acestea, se remarcă *Un român în lună. Roman astronomic* (1914) de H. Stahl. Dat fiind că reprezintă una dintre primele încercări de abordare a acestui subgen la noi, romanul iese în evidență tocmai prin modul în care Stahl pare a-și asuma rolul de promotor în câmpul literar românesc. Dimensiunea metatextuală a discursului reiese mai ales din „lămurirea” formulată de la bun început de către autor și din lista cu „lucrări folosite”, care însumează nu mai puțin de 13 tratate de astronomie – de la *Cum să înveți stelele* (V. Anestin), *La lună* (A. Guillemin) și până la *The Moon* (G. P. Serviss) – și care se încheie cu următoarea precizare: „o lunetă de 75mm, obiectiv”.

Despre romane interesante nu neapărat din perspectiva

tematicii sau a încadrării în subgen, ci mai degrabă din punctul de vedere al rețelelor de formule și de stiluri narrative care se întrepătrund, ar trebui discutat, pornind chiar de la *Stafiile dragostei* (1929), experimentul propus de Alexis Nour, Doctorul Ygrec, Sărmanul Klopstock și Alexandru Bilciurescu. Subintitulat „romanul celor 4”, *Stafiile dragostei* propune – dincolo de lipsurile reclamate în *DCRR-1* privind, printre altele, și „inventivitatea” – un exercițiu de parodiare a romanelor senzaționale (un întreg mister creat deuciderea doctorului Heraclide este rezolvat de către un „detectiv amator”), exercițiu care este subliniat și de alternanța stilurilor, a tehnicilor și a formulelor narrative. Se trece de la stilul epistolar la jurnal și chiar la inserarea unor pagini de ziar în text (cititorii află toate detaliile anchetei și întreaga reconstituire a crimei direct din paginile ziarului *Dimineața*). Mai mult, discursul este fragmentat și prin reproducerea unor texte cu caracter juridic și medical, cum este „[a]ctul medico-legal” în cadrul căruia doctorul Vintilă Grumeș „medic legist al Capitalei, în urma delegației No. 2318 din 9 iunie 1930”²¹ descrie procedurile medicale și concluziile autopsiei. În fond, proteismul discursului românesc pe care îl propune *Stafiile dragostei* este doar unul dintre exemplele posibile în favoarea ipotezei conform căreia romanul publicat între 1900 și 1932 poate reactiva dezbateri teoretice substanțiale despre formulele și direcțiile pe care lecturile canonice ale literaturii române le-au minimalizat sau ignorat de-a lungul timpului.

Romancieri prolifici

Un fenomen definitoriu pentru producția de roman din primele trei decenii ale secolului al XX-lea este cvasi-absența grafomanilor. Cel mai prolific romancier al intervalului 1901-1932 este N. Rădulescu-Niger (27 de titluri), adică un autor care publica susținut încă de la finalul secolului XIX (3 romane în foileton doar în 1896, 13 între 1879 și 1900), după cum, aproape de vârful ierarhiei productivității perioadei cu 6, respectiv 9 romane se plasează cei doi lideri detașați ai epocii precedente – N. D. Popescu (43 de apariții între 1864 și 1899) și Panait Macri (15 apariții între 1882 și 1899). Totodată, cifrele atinse de ceilalți prozatori prodigioși ai secolului XIX (G. Baronzi – 10, Al. Pelimon – 8, Pantazi Ghica – 7) sunt asemănătoare cu cele la care ajung atât Vasile Pop (11 între 1905 și 1931), Mihail Gașpar (9 între 1909 și 1929) și Victor Eftimiu (9 între 1907 și 1932), cât și romancierii pentru care abia deceniile patru și cinci consemnează amplificarea cantitativă a creației: Cezar Petrescu (11 între 1927 și 1932), Ion Agârbiceanu (9 între 1912 și 1930), F. Aderca (7 între 1921-1932) sau Damian Stănoiu (5 între 1928 și 1932).²²

Această situație se poate explica prin faptul că numărul romanelor nou-apărute crește semnificativ abia la finalul anilor '20 și spectaculos din 1933,²³ dar ea dă seama în primul rând de morfologia câmpului cultural al vremii:

inclusiv în primii ani de după Primul Război Mondial, când potențialul public cititor se dublează, literatura română nu reușește să-și consolideze un sistem de piață suficient de stabil, încât să creeze cerere pentru anumite genuri de consum sau emulație majoră pentru scriitori (care să îi facă să aspire la dobândirea unui statut profesionist sau măcar popularitate largă). De altfel, Vasile Pop (autodidact, format în medii țărănești și muncitorești) și Mihail Gașpar (preot bănățean, militant al drepturilor românilor transilvăneni) sunt autori apropiați de mișcările sămănătoriste și poporaniste, așa încât numărul peste medie de romane publicate de cei doi prozatori are mai ales justificări ideologice/naționaliste. Tezismul ideologic motivează și ardoarea cu care scriu și publică N. Rădulescu-Niger și Cezar Petrescu, care – primul exclusiv în registru minor, al doilea cu reușite notabile – pe de o parte, vizează revalorificarea motivelor sămănătoriste în ample construcții/cicluri românești și, pe de altă parte, manifestă un interes constant pentru literatura de consum²⁴: romane pentru copii, romane de aventuri, romane de senzație melodramatice, inclusiv roman științifico-fantastic.²⁵ Ba chiar, fapt bine cunoscut, Cezar Petrescu este singurul scriitor român al perioadei care își anunță ambiția unui proiect după model balzacian-zolist – „Cronica românească a secolului XX”.

În schimb, rare sunt proiectele literare în care menirea producției însemnate este de a impune sau măcar de a forma gustul pentru experimente formale sau orientări tematice inedite. Merită menționați, în acest sens, F. Aderca, promotorul filonului senzualist-expressionist în romanul interbelic, și Damian Stănoiu, care, începând cu finalul anilor '20, acaparează industriios modelul incursiunilor satiric-voyeuriste în mediile monahale (anterior explorat de C.D. Aricescu, *Sora Agapia sau Călugăria și căsătoria*, 1871, ori de N. Rădulescu-Niger, *Părintele Veniamin. Romanul tainelor călugărești*, 1922).

Un caz cu totul aparte este constituit, desigur, de Mihail Sadoveanu. Autor a 14 romane între 1904 și 1932, Sadoveanu a dovedit capacitatea unică în epocă de a răspunde și de a se conforma celor mai influente tendințe social-culturale din primele decenii ale secolului XX, dar, totodată, de a le inova formulele manierizate, reușind ceea ce Mihail Dragomirescu numea în 1934 „minunea ca un scriitor [...] să poată trăi de pe urma literaturii”²⁶. Deși nu pot concura numărul, popularitatea și receptarea critică pozitivă ale volumelor de proză scurtă, cele 14 romane sadoveniene nu doar că se plasează pe podiumul prolificității din primele trei decenii ale secolului XX, dar și confirmă că autorul este printre puținii care beneficiază de un public cititor al cărui interes nu scade: deși de la debutul editorial din 1904 până în 1932 arareori trec mai mult de doi ani până ce o nouă proză de dimensiuni mari să-i fie publicată, lui Sadoveanu îi apar constant și reeditări – *Șoimii* (1904) în 1921 și 1926, *Floare ofilită* (1906) în 1924 și 1928, *Însemnările lui Neculai Manea* (1907) în 1925, *Neamul Șoimăreștilor*

(1915) în 1923 și 1931, *Oameni din lună* (1923) în 1926, *Venea o moară pe Siret...* (1925) în 1926, *Zodia Cancerului sau Vremea Ducăi-Vodă* – două ediții în 1929.

Poli geografici de producție

Una dintre cele mai surprinzătoare trăsături ale producției de roman a perioadei 1901-1932 o constituie distribuția geografică a polilor editoriali, în special dacă datele sunt comparate cu cele pe care le avem la dispoziție despre secolul XIX. În timp ce în epoca precedentă o varietate oricât de timidă caracteriza locurile publicării (București – 74%, Brașov – 11%, Craiova – 4%, Iași – 2,5%, Cluj – 2%, Sibiu – 1,2%, alte orașe – 8%), în primele trei decenii ale secolului XX Bucureștiul domină cu peste 88% din producția editorială totală, urmat la o distanță imensă de Iași – 2,2%, Craiova – 2%, Cluj – 1%, Chișinău și Galați – 1%. Sunt câteva fluctuații de date extrem de interesante: Brașovul dispare, în întregime, de pe harta editorială a țării, după ce în secolul anterior ocupă una dintre pozițiile fruntașe; în schimb, apare Chișinăul, chiar dacă doar cu câteva prezențe. Așadar, cele peste trei sute de romane publicate la București indică o concentrare a capitalului cultural și simbolic de neînchipuit în trecut.

În privința editurilor ardelenesti se pot sesiza, pe lângă gradul foarte mic de reprezentativitate pe piața editorială românească, alte două fenomene interesante: pe de o parte, apar câteva cazuri de patriotism local (este vorba de două romane publicate la Oradea – *Carmen* de I. Negruț și *Romanța fără note* a lui M.G. Sămărineanu – cu acțiunea plasată în Oradea și cu protagoniști care aspiră la întruparea unui etos al zonei) care pot fi interpretate și ca provincializări incipiente ale producției; pe de altă parte, se poate observa un anumit determinism regional identificabil în preferința pentru tipul protagonistului și pentru locul desfășurării acțiunii: în aproape toate romanele publicate în Transilvania, personajele centrale sunt țărani sau de origine rurală, iar acțiunea romanelor se desfășoară predominant în mediul țărănesc.

Proveniența autorilor

Dacă distribuția pieței editoriale și decorul narațiunilor²⁷ confirmă o situație deja intuită, și anume concentrarea acțiunii și a resursei editoriale în capitală, o hartă a provenienței autorilor oglindește un caz inedit. În ciuda coerenței ierarhiei, numărul autorilor bucureșteni îl surclasează pe cel al romancierilor din provincie într-o măsură mai puțin categorică decât dimensiunile enunțate anterior. Se cuvine, însă, din capul locului, și o erată: din cei aproximativ 180 de autori unici de roman românesc din perioada și corpusul investigate, am reușit să extragem date biografice pentru 130 dintre aceștia, restul fiind cu totul ocoliți de instrumentarul bibliografic utilizat în cercetarea de față²⁸. Dintre aceștia, 19% dintre autori sunt originari din București,

9% din Iași, 5% din Bârlad și 4% din Craiova. Restul pozițiilor – cu excepția câtorva autori de origine străină (doi autori născuți la Paris, doi la Budapesta, respectiv Bratislava și opt aromâni)²⁹ – sunt împărțite între diverse centre urbane, târguri de provincie și sate românești. Două sunt regiunile care ar merita o atenție deosebită din perspectiva indicilor biografici ai romancierilor: Transilvania și Macedonia. Născuți cu precădere în zone rurale (Șiria, Gătaia, Burjuc, Brad, Târlișua, Plăginești, Cenade etc.) și educați în contextul socio-politic și instituțional al Austro-Ungariei, romancierii ardeleni au căutat validare în centre culturale din afara spațiului românesc, precum Budapesta sau Viena. În secolul al XIX-lea, de pildă, poate fi luat drept un adevărat eveniment editorial romanul *Noaptea carpatine sau istoria martirilor libertății* al scriitorului sibian Ioachim C. Drăgescu. De cealaltă parte, romancieri aromâni precum Nuși Tulliu, Victor Eftimiu, Petru Vulcan sau Mihail Drumeș, cu toții scriitori stabiliți mai târziu în România, s-au dezvoltat asimilaționist în ambianța literară autohtonă. Dincolo de aceste regiuni, rămâne surprinzătoare dominația netă a autorilor proveniți din Moldova, cu Bârladul ca nod topografic deosebit de productiv din punctul de vedere al autorilor livrați pe scena literară românească (N.D. Cocea, N. Rădulescu-Niger, Victor Ioan Popa, Alice Gabrielescu, Corneliu Moldoveanu sau G. Cornea).

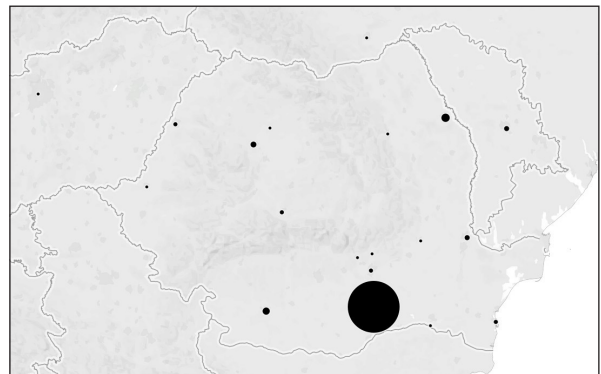

Fig.1. Distribuția pe orașe a editurilor

Fig. 2. Orașele de proveniență a scriitorilor români

Note:

1. Am operat, în cadrul proiectului, cu un decupaj relevant de studiul lui Andrei Terian, care arată prin metode cantitative că perioadele 1901-1918 și 1919-1932 sunt destul de omogene ca producție locală a romanului și diferite între ele (de aici borna 1932). În 1932-1947 producția crește masiv. Vezi Andrei Terian, „Big Numbers. A Quantitative Analysis of the Development of the Novel in Romania”, *Transylvanian Review*, vol. XXVIII, supliment nr. 1 (2019): 55-71.
2. Acest proiect folosește arhiva MDRR2 (*Muzeul Digital al Romanului Românesc: 1901-1932*) care cuprinde aproximativ 370 de romane digitizate publicate între 1901-1932, cu eroare de aproximativ 20% din arhivă. Vezi Ștefan Baghiu, Vlad Pojoga, Cosmin Borza, Andreea Coroian Goldiș, Denisa Frățean, Daiana Gârdan, Alex Goldiș, Emanuel Modoc, Iunis Minculete, David Morariu, Ovio Olaru, Teodora Susarenco, Andrei Terian, Radu Vancu, Dragoș Varga, *Muzeul Digital al Romanului Românesc: 1901-1932* (Sibiu: Complexul Național Muzeal ASTRA, 2020). <https://revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932>. Disponibil la 15 decembrie 2020. Cu toate că acest proiect nu folosește variantele standardizate din ELTeC, merită menționată, pentru operațiuni digitale tipizate după modelul *Distant Reading for European Literary Theory*, o altă arhivă de 80 de romane standardizate conform proiectului ELTeC: Roxana Patraș, *Romanian Novel Corpus (ELTeC-rom): Release with 80 novels encoded at level 1. (Version v0.7.0)* [Data set]. Zenodo, 2020. <https://github.com/COST-ELTeC/ELTeC-rom/releases/tag/v0.7.0>. Accesat la 15 noiembrie 2020. Vezi și Roxana Patraș et al., „The Splendors and Mist(eries) of Romanian Digital Literary Studies: a State-of-the-Art just before Horizons 2020 closes off”, *Hermeneia*, nr. 23 (2019): 207-222.
3. Mihai D. Ralea, „De ce nu avem roman”, *Viața românească*, an. XIX, nr. 4 (1927): 82.
4. Ibid.
5. În acest sens, vezi Vlad Pojoga, Daiana Gârdan, Ștefan Baghiu, Cosmin Borza, Iunis Minculete, Denisa Frățean, „Diversitatea identitară în romanul românesc (1844-1932)”, *Transilvania*, nr. 10 (2020): 33-44; autorii arată că figura burghezului este amintită foarte rar până în intervalul 1918-1932, când crește masiv ca număr de ocurențe și recurențe.
6. David Damrosch, „World Literature in a Postcanonical, Hypercanonical Age”, în *Comparative Literature in an Age of Globalization*, ed. Haun Saussy (Baltimore: The John Hopkins University Press, 2006), 45-53.
7. Vezi E. Lovinescu, *Serieri 4. Istoria literaturii române contemporane*, ed. Eugen Simion (București: Minerva, 1973), 11-18. În această privință, câteva date importante care arată subreprezentarea romanului rural pot fi găsite în Ștefan Baghiu, Vlad Pojoga, Teodora Susarenco, Radu Vancu, Emanuel Modoc, „Geografia internă a romanului românesc în secolul al XIX-lea”, *Transilvania*, nr. 10 (2019): 29-43. Vezi și Cosmin Borza, „How to Populate a Country. A Quantitative Analysis of the Rural Novel from Romania (1901-2000)”, în *Ruralism and Literature in Romania*, ed. Ștefan Baghiu, Vlad Pojoga, și Maria Sass (Berlin: Peter Lang, 2019), 21-40. Vezi și demonstrația că pretențiile lui Lovinescu nu vin fără un anume clasism în Teodora Dumitru, „Social Class Difference and the Evolution of Romanian Literature from Lovinescu's Perspective (1924-1929)” în Baghiu et al., *Ruralism and Literature in Romania*, 205-219.
8. Franco Moretti, „The Slaughterhouse of Literature”, *Modern Language Quarterly*, vol. 61, nr. 1 (2000): 207-227.
9. Pentru situația arhivelor de roman la nivel național și pentru o serie de tehnici digitale utile în analiza corpusurilor, vezi Andreea Coroian-Goldiș, Daiana Gârdan, Emanuel Modoc, Teodora Susarenco, David Morariu, Cosmin Borza, „Arhivele romanului românesc și posibilități de digitizare”, *Transilvania*, nr. 10 (2019): 1-8; Vlad Pojoga, Ștefan Baghiu, Emanuel Modoc, Daiana Gârdan, Andreea Coroian Goldiș, „Tehnici digitale pentru analiza romanului românesc”, *Transilvania*, nr. 10 (2019): 9-16.
10. Vezi Margaret Cohen, *The Sentimental Education of the Novel* (Princeton: Princeton University Press, 1991).
11. Moretti, „The Slaughterhouse”, 208.
12. Vezi Daiana Gârdan, „The Great Female Unread. Romanian Women Novelists in the First Half of the Twentieth Century: a Quantitative Approach”, *Metacritic Journal for Comparative Studies and Theory*, vol. 4, nr. 1 (2018): 109-124. Un exemplu relevant oferit în acest studiu al romanelor Sofiei Nădejde, dintre care în arhiva digitizată a proiectului de față sunt prezente *Patimi. Roman din viața românească* (1903); *Robia banului. Roman* (1906); *Părinți și copii* (1907); *Irimel. Întâmplările unui tânăr român în Moldova, Rusia, Japonia* (1927). Conform încadrării propuse de DCCR-1, cele patru romane sunt sociale, de moravuri și de aventuri, cu intenții didactice evidente, dar care oferă prea puțin material de studiu din perspectiva feminismului.
13. Smaranda Gheorghiu, *Băiatul mării* (București: Alcalay, 1920), 170-171. (MDRR2).
14. Tudor Teodorescu-Braniște, *Fundătura Cimitirului No. 13* (București: Adevărul, 1932), 73. (MDRR2).
15. F. Lorian, *La 18 ani. Roman* (București: Socec & Co., 1921), 72. (MDRR2).
16. Vezi cum descrie Daiana Gârdan acest spațiu „interstițial” în Daiana Gârdan, „Interstitial Spatiality in the Romanian Novel in the Interwar Period: Mute Rurality and Subverted Urbanity”, în Baghiu et al., *Ruralism and Literature in Romania*, 69-81.
17. F. Aderca, *Domnișoara din strada Neptun* (București: Socec & Co., 1921), 131. (MDRR2).
18. C. Ardeleanu, *Diplomatul, tăbăcarul și actrița. Roman* (București: Editura Casei Școalelor, 1926), 10-11. (MDRR2).
19. Vezi DCCR-1 pentru constatarea acestor diferențe: de la „realismul crud” al lui Aderca, la „naturalismul” imputat lui Ardeleanu și până la „realismul caricatural” propus de Teodorescu-Braniște sau absența „forței de generalizare” a personajelor lui Peltz.
20. V. Anestin, *O tragedie cerească* (1914); H. Stahl, *Un român în lună. Roman astronomic* (1914); Șt. V. Serdaru, *Apocalipsul* (1921). (MDRR2).
21. Alexis Nour, Doctorul Ygrec, Sărmanul Klopstock, Alexandru Bilciurescu, *Staffile dragostei* (București: Adevărul, 1929), 156. (MDRR2).

22. Mulți autori prezenți cu romane în secolul al XIX-lea pot fi investigați în *MDRR*: cuprinde aproximativ 160 de romane digitizate publicate între 1844-1900 cu o eroare de 10% față de total. Vezi Ștefan Baghiu, Vlad Pojoga, Cosmin Borza, Andreea Coroian Goldiș, Daiana Gârdan, Emanuel Modoc, David Morariu, Teodora Susarenco, Radu Vancu, Dragoș Varga, *Muzeul Digital al Romanului Românesc: secolul al XIX-lea* (Sibiu: Complexul Național Muzeal ASTRA, 2019). <https://revistatransilvania.ro/mdrr>. Accesat la 15 noiembrie 2020.
23. Terian, „Big Numbers”.
24. Vezi și secțiunea „Noile romane de consum”, în Andrei Terian, Daiana Gârdan, Emanuel Modoc, Cosmin Borza, Dragoș Varga, Ovio Olaru, David Morariu, „Genurile romanului românesc (1901-1932). O analiză cantitativă”, *Transilvania*, nr. 10 (2020): 53-64. Pentru situația romanelor în secolul al XIX-lea vezi Andrei Terian, Daiana Gârdan, Cosmin Borza, David Morariu, Dragoș Varga. „Genurile romanului românesc în secolul al XIX-lea. O analiză cantitativă”, *Transilvania*, nr. 10 (2019): 17-28. Pentru predilecția pentru descrierea anumitor perioade istorice în romanul românesc al perioadei, corelată cu subgenurile prezente, vezi Radu Vancu, Alex Goldiș, Ovio Olaru, Vlad Pojoga, Teodora Susarenco, Denisa Frătean, Ștefan Baghiu, „Temporalitatea romanului românesc (1844-1932)”, *Transilvania*, nr. 10 (2020): 22-32.
25. Vezi o analiză despre straniețea cazului romanului științifico-fantastic al lui N. Rădulescu-Niger, *Omul de cristal* (1920): Mihai Iovănel, „Peasants and Intelligent Machines”, în *Ruralism and Literature in Romania*, ed. Ștefan Baghiu, Vlad Pojoga și Maria Sass (Berlin: Peter Lang, 2019), 119. Vezi și Mihai Iovănel, „Mobile Frontiers: Instrumentations of Paraliterature in Modern Romanian Literature (1878-2018)”, *Transylvanian Review*, XXVIII, Supplement no. 1 (2019): 73-82.
26. Mihail Dragomirescu, *Sămănătorism, poporanism, criticism* (București: Editura Institutului de literatură, 1934), 9.
27. Pentru a conecta aceste zone de producție la orașele acțiunii și orașele menționate în romanul românesc din perioadă, vezi Emanuel Modoc, Daiana Gârdan, Ștefan Baghiu, Andreea Coroian-Goldiș, Radu Vancu, Vlad Pojoga, „Geografia romanului românesc (1901-1932): arealul național”, *Revista Transilvania*, nr. 10 (2020): 12-21.
28. Aurel Sasu, ed., *Dicționarul biografic al literaturii române*, vol. I-II (Pitești: Paralela 45, 2006); Eugen Simion, ed., *Dicționarul general al literaturii române*, vol. I-VII (București: Univers Enciclopedic, 2004-2009). Eugen Simion, ed., *Dicționarul general al literaturii române*, ed. a II-a revizuită, adăugită și adusă la zi, vol. I-IV (București: Univers Enciclopedic, 2016-2017).
29. Vezi cum se reflectă diversitatea geografică străină în epocă în romanul românesc în Ștefan Baghiu, Andrei Terian, Vlad Pojoga, Teodora Susarenco, Iunis Minculete, Ovio Olaru, „Geografia romanului românesc (1901-1932): străinătatea”, *Transilvania*, nr. 10 (2020): 1-11.

Bibliography:

- ***. DCRR-1. *Dicționarul cronologic al romanului românesc de la origini până la 1989* [The Chronological Dictionary of the Romanian Novel from Origins to 1989]. Cluj-Napoca: Academia Română, 2004.
- Baghiu, Ștefan, Andrei Terian, Vlad Pojoga, Teodora Susarenco, Iunis Minculete, Ovio Olaru. „Geografia romanului românesc (1901-1932): străinătatea” [The Geography of the Romanian Novel (1901-1932): Spaces from Abroad]. *Transilvania*, no. 10 (2020): 1-11.
- Baghiu, Ștefan, Vlad Pojoga, and Maria Sass, eds. *Ruralism and Literature in Romania*. Berlin: Peter Lang, 2019.
- Baghiu, Ștefan, Vlad Pojoga, Teodora Susarenco, Radu Vancu, and Emanuel Modoc. „Geografia romanului românesc în secolul al XIX-lea” [The Internal Geography of the Romanian Novel in the 19th Century]. *Transilvania*, no. 10 (2019): 29-43.
- Baghiu, Ștefan, Vlad Pojoga, Cosmin Borza, Andreea Coroian Goldiș, Daiana Gârdan, Emanuel Modoc, David Morariu, Teodora Susarenco, Radu Vancu, and Dragoș Varga. *Muzeul Digital al Romanului Românesc: secolul al XIX-lea* [The Digital Museum of the Romanian Novel: The 19th Century]. Sibiu: Complexul Național Muzeal ASTRA, 2019. <https://revistatransilvania.ro/mdrr>. Accessed November 15, 2020.
- Baghiu, Ștefan, Vlad Pojoga, Cosmin Borza, Andreea Coroian Goldiș, Denisa Frătean, Daiana Gârdan, Alex Goldiș, Emanuel Modoc, Iunis Minculete, David Morariu, Ovio Olaru, Teodora Susarenco, Andrei Terian, Radu Vancu, and Dragoș Varga. *Muzeul Digital al Romanului Românesc: 1901-1932* [The Digital Museum of the Romanian Novel: 1901-1932]. Sibiu: Complexul Național Muzeal ASTRA, 2020. <https://revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932>. Available December 15, 2020.
- Borza, Cosmin. “How to Populate a Country. A Quantitative Analysis of the Rural Novel from Romania (1901-2000).” In *Ruralism and Literature in Romania*, edited by Ștefan Baghiu, Vlad Pojoga, and Maria Sass, 21-40. Berlin: Peter Lang, 2019.
- Cohen, Margaret. *The Sentimental Education of the Novel*. Princeton: Princeton University Press, 1999.
- Coroian-Goldiș, Andreea, Daiana Gârdan, Emanuel Modoc, Teodora Susarenco, David Morariu, and Cosmin Borza. “Arhivele romanului românesc și posibilități de digitizare” [The Archives of the Romanian Novel and Digitization Possibilities]. *Transilvania*, no. 10 (2019): 1-8.
- Damrosch, David. “World Literature in a Postcanonical, Hypercanonical Age.” In *Comparative Literature in an Age of Globalization*, edited by Haun Saussy, 45-53. Baltimore: The John Hopkins University Press, 2006.
- Dragomirescu, Mihail. *Sămănătorism, poporanism, criticism* [Sămănătorism, Poporanism, Criticism]. Bucharest: Editura Institutului de literatură, 1934.
- Dumitru, Teodora. “Social Class Difference and the Evolution of Romanian Literature from Lovinescu’s. Perspective (1924-

- 1929).” In *Ruralism and Literature in Romania*, edited by Ștefan Baghiu, Vlad Pojoga, and Maria Sass, 205-219. Berlin: Peter Lang, 2019.
- Gârdan, Daiana. “Interstitial Spatiality in the Romanian Novel in the Interwar Period: Mute Rurality and Subverted Urbanity.” In *Ruralism and Literature in Romania*, edited by Ștefan Baghiu, Vlad Pojoga, and Maria Sass, 69-81. Berlin: Peter Lang, 2019.
- Gârdan, Daiana. “The Great Female Unread. Romanian Women Novelists in the First Half of the Twentieth Century: A Quantitative Approach.” *Metacritic Journal for Comparative Studies and Theory* 4, no. 1 (2018): 109-124.
- Iovănel, Mihai. “Mobile Frontiers: Instrumentations of Paraliterature in Modern Romanian Literature (1878-2018).” *Transylvanian Review*, XXVIII, Supplement no. 1 (2019): 73-82.
- Iovănel, Mihai. “Peasants and Intelligent Machines.” In *Ruralism and Literature in Romania*, edited by Ștefan Baghiu, Vlad Pojoga, and Maria Sass, 117-128. Berlin: Peter Lang, 2019.
- Lovinescu, E. *Scrieri 4. Istoria literaturii române contemporane* [The History of Romanian Contemporary Literature]. Bucharest: Minerva, 1973.
- Modoc, Emanuel, Daiana Gârdan, Ștefan Baghiu, Andreea Coroian-Goldiș, Radu Vancu, and Vlad Pojoga. “Geografia romanului românesc (1901-1932): arealul național” [The Geography of the Romanian Novel (1901-1932): The National Areal]. *Transilvania*, no. 10 (2020): 12-21.
- Moretti, Franco. “The Slaughterhouse of Literature.” *Modern Language Quarterly*, vol. 61, no. 1 (2000): 207-227.
- Patraș, Roxana. *Romanian Novel Corpus (ELTeC-rom): Release with 80 novels encoded at level 1. (Version v0.7.0)* [Data set]. Zenodo (2020). In *European Literary Text Collection (ELTeC)*, version 1.0.0, November 2020, edited by Carolin Odebrecht, Lou Burnard and Christof Schöch. COST Action Distant Reading for European Literary History (CA16204). DOI: doi.org/10.5281/zenodo.4274954.
- Patraș, Roxana, Ioana Galleron, Camelia Grădinaru, Ioana Lionte, and Lucreția Pascaru. “The Splendors and Mist(eries) of Romanian Digital Literary Studies: a State-of-the-Art just before Horizons 2020 closes off.” *Hermeneia*, no. 23 (2019): 207-222.
- Pojoga, Vlad, Daiana Gârdan, Ștefan Baghiu, Cosmin Borza, Iunis Minculete, and Denisa Frătean. “Diversitate identitară în romanul românesc (1844-1932)” [Identity and Diversity in the Romanian Novel (1844-1932)]. *Transilvania*, no. 10 (2020): 33-44.
- Pojoga, Vlad, Ștefan Baghiu, Emanuel Modoc, Daiana Gârdan, and Andreea Coroian Goldiș. “Tehnici digitale pentru analiza romanului românesc” [Digital Tools for the Analysis of the Romanian Novel], *Transilvania*, nr.10 (2019): 9-16.
- Ralea, Mihai D. “De ce nu avem roman” [Why We Don't Have Novels]. *Viața românească*, no. 4 (1927): 82.
- Sasu, Aurel, ed. *Dicționarul biografic al literaturii române*, vol. I-II [Biographical Dictionary of Romanian Literature]. Pitești: Paralela 45, 2006.
- Simion, Eugen, ed. *Dicționarul general al literaturii române*, vol. I-VII [General Dictionary of Romanian Literature]. Bucharest: Univers Enciclopedic, 2004-2009.
- Simion, Eugen, ed. *Dicționarul general al literaturii române*. Ediția a II-a revizuită, adăugită și adusă la zi, vol. I-IV [General Dictionary of Romanian Literature]. Bucharest: Univers Enciclopedic, 2016-2017.
- Terian, Andrei, Daiana Gârdan, Cosmin Borza, David Morariu, and Dragoș Varga. “Genurile romanului românesc în secolul al XIX-lea. O analiză cantitativă” [The Genres of the Romanian Novel in the 19th Century]. *Transilvania*, nr. 10 (2019): 17-28.
- Terian, Andrei, Daiana Gârdan, Emanuel Modoc, Cosmin Borza, Dragoș Varga, Ovio Olaru, and David Morariu. “Genurile romanului românesc (1901-1932). O analiză cantitativă” [The Genres of the Romanian Novel (1901-1932). A Quantitative Analysis]. *Transilvania*, no. 10 (2020): 53-64.
- Terian, Andrei. “Big Numbers: A Quantitative Analysis of the Development of the Novel in Romania,” *Transylvanian Review*, vol. XXVIII, Supplement no. 1 (2019): 55-71.
- Vancu, Radu, Alex Goldiș, Ovio Olaru, Vlad Pojoga, Teodora Susarenco, Denisa Frătean, and Ștefan Baghiu, “Temporalitatea internă a romanului românesc (1844-1932)” [The Internal Temporaity of the Romanian Novel (1844-1932)], *Transilvania*, no. 10 (2020): 22-32.

PROIECT CO-FINANȚAT DE:

Acest articol a apărut în cadrul proiectului *Muzeul Digital al Romanului Românesc 1900-1932*, organizat de Complexul Național Muzeal ASTRA și co-finanțat de Administrația Fondului Cultural Național. Proiectul nu reprezintă în mod necesar poziția Administrației Fondului Cultural Național. AFCN nu este responsabilă de conținutul proiectului sau de modul în care rezultatele proiectului pot fi folosite. Acestea sunt în întregime responsabilitatea beneficiarului finanțării.